

דישה: היקף הדין:

תלמוד בבלי מסכת שבת דף עה עמוד א
הצד צבי וכו'. תנו רבנן: הצד חלזון והפוצעו - אינו חייב אלא אחת, רבי יהודה אומר: חייב שתיים. שהיה רבי יהודה אומר: פציעה - בכלל דישה. אמרו לו: אין פציעה בכלל דישה. אמר רבא: מאי טעמא דרבנן - קסברי: אין דישה אלא לגדולי קרקע.

רש"י מסכת שבת דף עה עמוד א
בכלל דישה - שמפרק דמו הימנו כמפרק תבואה מקשין שלה.

(חידושי הריטב"א מסכת שבת דף עה עמוד א
אין דישה אלא בגידולי קרקע. וא"ת והא בעלי חיים גידולי [קרקע] נינהו כדאמרינן (עירובין כ"ז ב') גבי ונתת [הכסף בכל אשר תאווה] נפשך בבקר ובצאן מה הפרט מפורש פרי מפרי וגידולי קרקע, י"ל דהתם שגדלים על יד קרקע שאוכלים עשב השדה אבל הכא בעינן שינוק מן השדה דומיא דדישה.)

תלמוד בבלי מסכת שבת דף צה עמוד א
חולב משום מאי מיחייב? - אמר להו: משום חולב... אמרו ליה: רבך קטיל קני באגמא הוה. אתא שאיל בי מדרשא, אמרו ליה: חולב חייב משום מפרק,

רש"י מסכת שבת דף צה עמוד א
מפרק - כמו מפרק משאוי, שפורק אוכל ממקום שנתכסה בו, והוי תולדת דש, ואית דאמרי תולדה דקוצר - ולא היא, דלאו מחובר הוא, אלא פקיד ועקיר, וקאי בעטיני הדיד כתבואה בקשיה, ולשון מפרק נמי לא שייך למימר, אלא לשון תולש.

תוספות מסכת שבת דף עג עמוד ב
מפרק - פירש"י דהוה תולדה דדש וקשה לר"ת דבשילהי המצניע (לקמן צה.) אמר דחולב חייב משום מפרק ואי הוה תולדה דדש הא אמר לקמן גבי הפוצע חלזון דלרבנן אין דישה אלא בגידולי קרקע ואין לומר דדוקא חלזון שהוא דג פטרי רבנן דלא הוי גידולי קרקע אבל בחולב מחייבי דבהמה חשיבא גידולי קרקע כדמוכח בריש בכל מערבין (עירובין דף כז:) דהא [ע"כ טעמא דרבנן משום] דילפינן להו מסממנין שבמשכן דאין דישה אלא בגידולי קרקע לגבי דבר הגדל ממש מן הקרקע לא חשיבא בהמה גידולי קרקע כדאמרינן בהשוכר את הפועלים (ב"מ פט.). מה דיש מיוחד שהוא גידולי קרקע ופועל אוכל בו אף כל כו' יצא החולב והמגבן כו' ודוחק לומר דבריייתא דהמצניע אתיא כר"י דפליג לקמן אדרבנן ונראה לר"ת דמפרק חייב משום ממחק דכשחולב ממחק את הדיד ומחליקו ואין נראה לר"י דבפרק חבית (לקמן קמד:) אמרינן חולב אדם לתוך הקדרה אבל לא לתוך הקערה ולר"ת מה לי לתוך הקדרה מה לי לתוך הקערה ולפירוש הקונטרס א"ש דמעיקרא כשהיה בדדין חשיב אוכל וכשחולב לתוך הקדרה (דהשתא) נמי הוי אוכל ולא דמי לדש שנשתנה ונראה דלפירוש הקונטרס הלכה כרבי יהודה דהאמר בפרק אף על פי (כתובות ס.) אמר רבי מרינוס גונח יונק חלב בשבת מ"ט מפרק כלאחר יד הוא ובמקום צער לא גזרו רבנן ופסיק התם רב יוסף הלכתא כרבי מרינוס ואין נראה לומר דאף לרבנן אסור מדרבנן דמיחזי כמפרק ואף על גב

דלא אסירא אלא מדרבנן לא שרי אלא משום דאיכא תרתי כלאחר יד ובמקום צער [ועי' תוס' כתובות ס. ד"ה מפרק ותוס' יבמות קיד. ד"ה וקסבר].

חידושי הרמב"ן מסכת שבת דף צה עמוד א
חולב חייב משום מפרק. אי קשיא והא אמרי' בפ' כלל גדול (ע"ה א') אין דישה אלא בגדולי קרקע ומפרק תולדה דדש הוא, וי"ל דישה בעצמו של פרי ליתא אלא בגדולי קרקע אבל להוציא ממנו פירות מכונסים וטמונים בתוך כיס שלהן כגון חולב דומיא דדישת גדולי קרקע היא, ואפשר דבכלל גדולי קרקע בהמה, שמצינו שנקראו כן בקצת מקומות כדאמרי' (עירובין כ"ז ב') מה הפרט מפורש פרי מפרי וגדולי קרקע אף כל פרי מפרי וגדולי קרקע והיינו בקר וצאן, א"נ ר' אליעזר הוא דסבר הכי אבל רבנן דפטרי קסברי אין דישה אלא בגדולי קרקע ורבנן אכולהו פליגי דאי לא למה ליה למיתנייה הכא, ומחלוקת היא בין הראשונים, ורבינו חננאל סייע דברי האומרי' דחולב ומחבץ ומגבן דברי הכל הוא מדאמרי' בכתובות (ס' א') וביבמות (קי"ד א') יונק מפרק כלאחר יד הוא הא חולב ממש מפרק גמור הוא, ועוד אכתוב לפנינו בזה בס"ד.

ספר אור זרוע חלק ב - הלכות שבת סימן נח
ובעיני אני המחבר היה נראה לפרש דהלכה כר"י דיש דישה שלא בגדולי קרקע שהרי פירש"י בההיא דאמר רב [פפא] האי מאן דשדא פיסא לדיקלא ואתר תמרי חייב שתים כו' דמפרק תולדה דדש הוא ושלחי המצניע אמרי' אתא שאיל בי מדרשא אמרו ליה חולב מחייב משום (מגבן) [מפרק] וכן פירש"י בההיא דחולב אדם עז לתוך הקדירה דמשום מפרק [הוא] והואיל דחולב היינו מפרק ומפרק היינו דש הא למדת שיש דישה שלא בגידולי [קרקע] ... ועוד יכולני לפרש דבין רבנן ובין ר' יהודה כולהו סברי דאין דישה אלא בגידולי קרקע אלא דרבנן סברי דגים לאו גידולי קרקע נינהו והיינו דקאמר רבא מ"ט דרבנן אין דישה כו' כלומר הואיל דאין דישה אלא בגידולי קרקע [להכי] לא מחייב אלא אחת דדגים לאו גידולי קרקע נינהו שא"כ דביש דישה בגד"ק פליגי הול"ל מ"ט דרבנן קסברי אין דישה אלא בגידולי קרקע.
{אבל פרה כן נחשב גידולי קרקע לענין דישה}

מפרק תולדה דדש

רש"י מסכת שבת דף צה עמוד א
מפרק - כמו מפרק משאוי, שפורק אוכל ממקום שנתכסה בו, והוי תולדת דש, ואית דאמרי תולדה דקוצר - ולא היא, דלאו מחובר הוא, אלא פקיד ועקיר, וקאי בעטיני הדיד כתבואה בקשיה, ולשון מפרק נמי לא שייך למימר, אלא לשון תולש.

